

Novejši dramatik radi segajo po romantični snovi narodne pesmi; največkrat je delo nesrečno. S tem, da potegnejo tako osebnost iz prvotne lepote, ki je nedotakljiva, v čisto drugo duševno obzorje, pade od nje ves čar. Po eni strani zagrabijo snov racionalistično, nazadnje celo brez misterija ne morejo opraviti; pri vseh posameznih lepotah razvfekujejo misli in čustva; kar naj bi družilo, mehča. V delu ni skladnosti in pri vseh tiradah o večnosti ne odseva iz njega niti pravec večnosti. Verjemimo, ena sama narodna pesem je v svoji prvotnosti lepša kot še tako dobra drama iz nje!

France Koblar.

Mirko Korolija: Zidanje Skadra. Dramski poem u tri čina s epilogom. Zagreb. Izdanje knjižare Z. i V. Vasića 1920.

Historično močnejša doba napravlja romantiki ugodno razpoloženje. Narodna in politična stremjenja zgrabijo tudi pesnika, da rad seže po historičnih simbolih. Zato je tudi A. W. Schlegel v svojih znanih dunajskih predavanjih povedal geslo: „Najvrednejša vrsta romantične drame je historična“. Tako delo v dobrem smislu je „Zidanje“; a tu mislim samo na literarno-estetično resnico, če govorim o simbolu in ne na uvod pisateljev v obliki posvečenja, po katerem je nagla kritika takoj mislila na zgolj politično dramo. Kdor hoče najti v nji panegirik in poniža to umetnino do gole alegorije, mu to sicer dovoljuje simbolični značaj te drame, kdor pa hoče pretehtati umetnino, ve, da je osnovni pomen simbola samo eden, in sicer tisti, ki stoji nad časom. Ta dramatični poem ni v bistvu nič drugega kot je narodna balada o zidanju Skadra, namreč izraz silne plemenske duše in grozne etične veličine. Gre tu za zgolj estetično prašanje, za razmerje dveh časovno različnih umetnin, za isto fabulo v dveh duševno različnih dobah. Ugotoviti moramo, skozi koliko kulturnih plasti proseva že danes taka bajeslovno prožeta pripovedka, najti nam je treba njenih tal, potem bomo razumeli, da se pesnik simbolizma ni mogel in smel poslužiti spekulativno, temveč je bil tu edino mogoč.

Fabula junaške pesmi — pripovedka — je izčrpana v svoji naivnosti, porojena v duševnosti naroda in človeštva svoje dobe sploh; kdor danes rabi to fabulo, ji mora pravtako dati občeveljaven pečat naše dobe. Ne more nam biti več za individualnega junaka, temveč za človeka. Polhistorične osebnosti junaške dobe postanejo zgolj ljudje, dobe najpriprostejšo obliko in najširši pomen, ki je pa vendar samo eden: samočlovek. Tako postane tudi simbol strogo določen in ne dopušča poljubnega tolmačenja. Tragična zgodba lepe Gojkovice, ki jo na povelje moža uzidajo mestu v temelj, ker tako zahteva vila, je utrinek naivnega človeškega duha, izžarevajočega se v romantično-historičnih predstavah. Veliki ubijalec Vukašin, ki obsega v junaški pesmi v eni sami lastnosti tako široko mesto, je čisto konkretno epski junak. Naivnost tekmuje tu z realnostjo, pesniške figure so še individualne prvine brez sile univerzalnosti; občečloveške poteze so vse zarisane v individualnih obrazih. Če tak tragičen dogodek naivne vzvišenosti pograbi današnji dramatik, čigar miselno oporišče je tudi že visoko nad racionalizmom, bo vso tragično skrivnost zaprl v golega človeka in jo pustil v njem izzoreti. Ker to ni več individuuum, ampak simbol. Kakor v pripovedki prosevajo ljudje junaške dobe skozi temino vekov in so le tam razumljivi, tako je taka osebnost danes samo v simboličnem obsegu zaključena. Demonsko-tragična uganka graditeljev Skadra se mora iz sebe rešiti. Tam je bil dogodek, tu je človeško hotenje, tam herojična tragika, tu demon sam; tam izreden človek Gojko, ki

žrtvuje najdražje: svojo ženo, tu človek — sploh: Gojko-Vukašin-Uglješa; tam narodna individualnost, tu človeštvo, sklenjeno po vseh individualnostih. Tako je prava umetniška snov nad časom, le nje pojmovanje je vedno v višini kulturne stopinje. Če je narekovala bratom najhujšo žrtev nekdanja vila, danes govori isti glas v duši: od zunanje podobe je ostala današnji dobi samo še misel. V narodni pesmi je Gojkovica mučenica, v naši drami je tragična zmagovavka. Gojkovica mora v žrtvi vsa preminiti, ker njena tragična krivda obseže vse njeno bitje. Lepota sama je, še sebi nerazumljiva; gospoduje vsem, ker jo vsi požele, Vukašin morilec kakor Uglješa despot in Gojko junak, zida s tremi brati, a kar pozida volja enega, da bi pridobil njo, razdere zavist drugega. Ona je vila, ki se je utelesila v smrtno ženo; da vidi brate složne, žrtvuje samo sebe; v poveličanju same sebe se dvigne nad vse in tedaj premine pod zunanjo sijo. Gojkovico, uzidano Skadru v temelj, doječo skozi okno svojo deco — ubije kamenje graditeljev in Gojko pravi:

Ja imah junak od zlata jabuku,
al jabuka mi u dubinu pala...
O, nikada je pregoreti neću!...

Tu vidimo tedaj vse globlje rešen estetični problem kakor v Dimovičevem „Kraljeviću Marku“. Delo je pisano v prekrasnem jeziku, često pa moti premočno konkretiziranje simbolov; ideje tako postanejo nepesniške in nič več kot retorično deklamiranje v alegoriji; dočim se vse dejanje razvija v mističnem prelivanju personificiranih pojmov, se vsakdanje paralele le preveč nepesniško slišijo. V takih slučajih se izza simbolov zareži politika in ustvarjanje zadiši po rokodelstvu.

France Koblar.

Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914.—1919. Sabrao ih Ferdo Šišić. Zagreb 1920. Naklada „Matice Hrvatske“. Tisak Nadbiskupske tiskare. — 8°. (4) + 330 + (VI) str.

Napisati kolikor toliko izčrpno zgodovino postanka države Srbov, Hrvatov in Slovencev je še nemogoče. Naši domači viri so razmetani in neurejeni, deloma so celo, kot velik del arhiva Narodnega Veča, izginili, inozemski diplomatični arhivi so nam še nedostopni. Treba bo poiskati gradivo v arhivih srbske vlade in vlad entente, treba bo proučiti tudi arhive pri vladah nekdanjih centralnih držav, želimo si memoarjev naših vodilnih mož iz krogov emigracije in onih, ki so zastavili doma svoje sile za naše ujedinjenje. Šele na podlagi vsestransko proučenega gradiva te vrste bo mogoče napisati kritično in po možnosti popolno zgodovino geneze naše države izza leta 1914. dalje. Danes nam še manjka takega gradiva in tudi časovna razdalja ni še ugodna, da bi lahko objektivno premotrili delo onih, ki so polagali temeljne kamene za našo državno stavbo. Kar je pa dokumentarnega gradiva danes že dostopnega in zanimivega tudi za širšo javnost, to nam je zbral Ferdo Šišić v svojih „Dokumentih“. Vkljub fragmentarnosti te zbirke gradiva si vendar že lahko tudi danes predočimo vsaj glavne obrise in pravce, ki so bili merodajni pri delu za našo novo državo. Z manifestom srbske vlade, ki ga je priobčila 25. julija 1914. kot odgovor na znani ultimatum avstro-ogrške vlade, začenja naša zbirka. Dne 24. novembra 1914. je srbska vlada izjavila prvič, da je končni cilj vojevanja osvobodjenje in ujedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Paralelno z delom srbske vlade, ki je naravno moralo biti nekoliko rezer-